

Drodzy Koledzy

Już niedługo zaczyna się XXIII Festiwal Nauki w Warszawie, który odbędzie się w dniach 20-29 września 2019. W tym roku Festiwal Nauki jest nam szczególnie bliski, gdyż Dyrektor Festiwalu, dr Zuzanna Toeplitz, od grudnia 2018 r. jest członkiem władz naszego Towarzystwa.

Z przyjemnością zawiadamiamy Was też, że Festiwal Nauki odbywa się w tym roku pod znakiem...kota. Sympatyczny kotek widnieje zarówno na znaczku festiwalowym, jak i na okładce programu.

Chcielibyśmy szczególnie gorąco polecić Wam imprezę popularnonaukową zorganizowaną przez Polskie Towarzystwo Etologiczne: wycieczkę edukacyjną zatytułowaną „Niezwykłe mrówki” (p. niżej). Przy okazji przesyłamy też informację o dwóch innych imprezach popularyzujących wiedzę o zachowaniach mrówek zorganizowanych w ramach XXIII Festiwalu Nauki w Instytucie Biologii Doświadczalnej im. M. Nenckiego PAN (Warszawa, ul. Pasteura 3), a także o obronie pracy doktorskiej poświęconej neurochemicznemu, hormonalnemu oraz społecznym uwarunkowaniom przyczynowym ontogenezy zachowań agresywnych mrówek.

Gorąco zachęcamy do udziału we wszystkich tych imprezach, a także w wydarzeniach popularnonaukowych poświęconych zachowaniu innych grup zwierząt. Programy różnych imprez zorganizowanych w ramach tegorocznego Festiwalu można znaleźć pod adresem <http://festiwalnauki.edu.pl/program>.

NIEZWYKŁE MRÓWKI

Wycieczka zorganizowana przez Polskie Towarzystwo Etologiczne, sobota 21 września 2019 o godz. 11.00, Warszawa, Młociny, ul. Papirosów, w pobliżu końcowego parkingu.

Prowadzące: prof. dr hab. Ewa J. Godzińska, dr Julita Korczyńska, Alicja Maksymiuk, Gabriela Szparadowska.

W programie przede wszystkim niezwykle naderzwne gniazdo mrówki ćmawej (*Formica polyctena*), gatunku blisko spokrewnionego z powszechnie znaną mrówką rudnicą (*Formica rufa*). Mrówki ćmawe zwykle mieszkają we wznoszonych przez siebie kopcach, ale na Młocinach można podziwiać mrówki, które zamieszkały w dziupli w starym drzewie. W pobliżu mieszkają też inne ciekawe gatunki mrówek. Ozdobnica większa (*Formica exsecta*) znana jest m. in. z tego że tworzy skomplikowane systemy licznych gniazd. Gmachówka pniowa (*Camponotus fallax*) to gatunek, w którym występuje polimorfizm robotnic: robotnice media i major są większe niż robotnice minor i mają większe głowy. Kartoniarka czarna (*Lasius fuliginosus*) to jedyny polski gatunek mrówek budujący gniazda z kartonu. Hurtnica zwyczajna (*Lasius niger*) to niewielka czarna mrówka budująca gniazda w ziemi. Jest bardzo pospolita, ale i tak da się o niej powiedzieć wiele ciekawego. Podziemnica zwyczajna (*Lasius flavus*) to prześliczna mała mróweczka wyglądająca jak wyrzeźbiona z bursztynu. Zwykle jednak tych mrówek nie widać, gdyż żyją pod ziemią i prowadzą skryty tryb życia. Prócz wymienionych już gatunków należących do podrodziny Formicinae, możemy tam też napotkać wścieklice, czyli różne gatunki mrówek z rodzaju *Myrmica*, należącego do podrodziny Myrmicinae. Te niewielkie mrówki mają żądła, którymi potrafią wściekle żądlić, stąd ich nazwa. Do tej podrodziny należy też maleńka murawka darniowiec (*Tetramorium caespitum*), która buduje ciekawe ziemne gniazda przypominające wyglądem miniaturowe wieżyczki średniowiecznych zamków. Przy odrobinie szczęścia spotkamy też naderzwnicę czteroplamkę (*Dolichoderus quadripunctatus*), gatunek należący do kolejnej mrówczej podrodziny, Dolichoderinae. Podczas wycieczki będzie też można uzyskać odpowiedzi na najróżniejsze pytania dotyczące mrówek i zagrać w loterię testującą wiedzę o mrówkach. UWAGA: Organizatorzy zastrzegają sobie prawo do odwołania wycieczki ze względu na

pogodę. Jeśli będzie padać, wycieczka nie odbędzie się, bo mrówki pochowają się i nie będą aktywne.

NEUROCHEMICZNE, HORMONALNE I SPOŁECZNE UWARUNKOWANIA ONTOGENEZY ZACHOWAŃ AGRESYWNYCH MRÓWEK

Publiczna obrona pracy doktorskiej mgr Pawła Jarosława Mazurkiewicza (współpromotorzy: dr hab. Piotr Bębas z Zakładu Fizjologii Zwierząt Wydziału Biologii Uniwersytetu Warszawskiego oraz prof. dr hab. Ewa J. Godzińska z Pracowni Etologii Instytutu Biologii Doświadczalnej im. M. Nenckiego PAN), wtorek 24 września 2019 o godz. 11.00, budynek Wydziału Biologii Uniwersytetu Warszawskiego (Warszawa, ul. Miecznikowa 1).

Podczas obrony Paweł J. Mazurkiewicz opowie o tym, jakie czynniki kształtują zachowania agresywne bardzo młodych mrówek, w tym zwłaszcza osobników badanych w ciągu kilku pierwszych dni od chwili wyklucia się z poczwarki. Na pewno warto będzie o tym posłuchać, bo Paweł dał się już poznać jako niezwykle aktywny i ceniony popularyzator wiedzy o mrówkach. Jest m. in. pierwszym autorem popularnonaukowej książki w formie kalendarza „Mrówka na każdy dzień” i zdobywcą II miejsca w konkursie młodych popularyzatorów nauki FameLab Polska 2016. Od kilku lat prowadzi też co roku warsztaty myrmekologiczne.

WOJNA I POKÓJ W ŚWIECIE MRÓWEK: BIOLOGICZNE KORZENIE TOLERANCJI I KSENOFOBII

Wykład prof. dr hab. Ewy J. Godzińskiej (Pracownia Etologii, Instytut Biologii Doświadczalnej im. M. Nenckiego PAN) w ramach XXIII Festiwalu Nauki w Warszawie, środa 25 września 2019 o godz. 14.00, Sala Konferencyjna Centrum Neurobiologii (I p. gmachu głównego Instytutu Nenckiego, Warszawa, ul. Pasteura 3).

W wykładzie będzie mowa nie tylko o mrówkach, lecz także o ludziach. Słuchacze dowiedzą się, co decyduje o tym, że mrówki uznają inne osobniki za swoje lub obce, jak u mrówek wyglądają wojny, kanibalizm, agresja zrytualizowana, niewolnictwo i emancypacja niewolnic, a także zachowania prospołeczne i ratunkowe. Będą też omówione ogromne pokojowe konfederacje mrówczych społeczeństw oraz ciekawe zjawisko tzw. wycofania społecznego obecne także i u tych owadów.

Serdecznie zapraszamy wszystkich zainteresowanych porównawczymi badaniami zachowań i zjawisk społecznych.

POZNAJ ZADZIWIAJĄCY ŚWIAT MRÓWEK!

Interaktywne pokazy fragmentów kolonii różnych gatunków mrówek (trzy godzinne seanse) w ramach XXIII Festiwalu Nauki w Warszawie, piątek 27 września 2019 w godz. 10.00 – 14.00, Sala Wystawowa na parterze gmachu głównego Instytutu Nenckiego PAN (Warszawa, ul. Pasteura 3).

Prowadzące: dr Julita Korczyńska, dr Anna Szczuka, mgr Beata Symonowicz, Gabriela Szparadowska, prof. dr hab. Ewa J. Godzińska.

Pokazy zostaną poprzedzone krótką prelekcją na temat biologii mrówek. Następnie uczestnicy będą mogli zobaczyć fragmenty kolonii różnych gatunków mrówek umieszczone w różnych typach gniazd obserwacyjnych. Zobaczą, jak wyglądają królowe, robotnice i potomstwo mrówek i będą mogli obserwować ich zachowania eksploracyjne, pokarmowe, budowlane, obronne oraz różne formy przyjaznych kontaktów społecznych. Obserwowane zachowania będą komentowane przez organizatorów ekspozycji. Uczestnicy zobaczą też, jak wyglądają mrówki w powiększeniu, pod binokulem. Wezmą też udział w „mrówczej loterii” dostarczającej im dalsze informacje o biologii mrówek w formie pytań i odpowiedzi. Będą też mogli zapoznać się z popularnonaukowym kalendarzem „Mrówka na każdy dzień” i obejrzeć na ekranie laptopa krótkie filmy przedstawiające ciekawe zachowania mrówek.

Najważniejsze informacje będą prezentowane również na kilku plakatach edukacyjnych: „Mrówki – owady społeczne”, „Społeczeństwo mrówek – jak działa”, „Mrówki – nasi przyjaciele czy wrogowie?”, „Mrówki jako organizmy modelowe w badaniach biologicznych”, „Mrówki i ludzie: więcej różnic czy podobieństw?” oraz „Mrówki świętują 100-lecie Instytutu Nenckiego!”.